Românismul lui Mircea Eliade și „teroarea istoriei”

Motto: „Acum istoria terorizează pur și simplu, pentru că tragediile provocate de ea nu-și mai găsesc justificarea și absolvirea” (M. Eliade, 14 martie 1944 în *Jurnalul portughez*).

Dintr-o serie de texte deja publicate, Mircea Eliade intenționa în 1936 să alcătuiască un volum [1] care să preia titlul unui articol din 1935: *România în eternitate*. Odată cu înlăturarea comunismului s-au făcut bani buni prin publicarea lui Eliade, „fost condamnat pentru infracțiuni politice”, cum scria Securitatea despre Noica (1909-1987) în 1985 (vezi *Cartea albă a Securității*, București, 1996, p. 494-495) și cum s-a instituit (după treizeci de ani de „democrație” impopulară) prin Legea (zisă „Wiesel” sau „Al. Florian”) nr. 217/2015 să se scrie și despre Mircea Eliade, Emil Cioran, Vintilă Horia etc., scriitori universali ale căror „infracțiuni” au rezultat (la vremea ocupației României de către armatele sovietice) printr-un hocus-pocus înlesnit de impunerea retroactivității legilor.

Conform principiului de bază al injustiției comuniste, legea penală a pedepsit retroactiv fapte care, la data săvârșirii lor, nu erau considerate ca infracțiuni. Încă din 10 ianuarie 1945 directorul ziarelor „Adevărul” și „Dimineața” scria că „principiul neretroactivității” nu trebuie luat în seamă, fiind o „ficțiune juridică” (vezi E. Socor în „Curierul”, apud. Gh. Vlăduțescu, *Neconvențional, despre filozofia românească*, București, 2002, p.175).

Cenzurat înainte de 1990, scrierile „celui mai mare istoric al religiilor din secolul XX” au pătruns masiv prin librăriile românești abia după dispariția „democrației populare” în care doar scriitorii ruși erau „tipăriți în serii de OPERE COMPLETE, în condiții ireproșabile”, în timp ce scriitorii români „care scăpaseră de interdicția totală nu s-au bucurat decât de OPERE ALESE, cenzurate și trunchiate, în ediții sărăcăcioase, pe hârtie de ziar” (Marin Nițescu, *Sub zodia proletcultismului*, 1995, p.86). Dar, din nefericire, inerția lipsei de bunăvoință față de Mircea Eliade a putut fi percepută chiar dincolo de avantajele bănești pe care le-a adus Eliade editorilor săi. Fiindcă nici după un sfert de secol nu s-a ajuns la tipărirea operei sale complete. Chiar și ineditele i-au fost publicate întâi în Occident, cum s-a întâmplat cu *Jurnalul portughez*, cel mai important volum apărut post-mortem în 2001. Acesta a apărut întâi în Spania, în traducere spaniolă, apoi în America în traducere englezească. Originalul românesc s-a tipărit cu mulțime de greșeli în România abia după câțiva ani, în 2006, necesitând o ediție corectată în 2010.

Memorabilă rămâne și topirea în anul de grație 1991 a volumului *Meșterul Manole*, antologie de texte eliadești pe teme etnologice realizată de profesorul emerit Petru Ursache [2]. Din inițiativa soților Ursache a apărut în 1993 volumul eliadesc *Arta de a muri* (Ed. Junimea, Iași, 1993) împlinind – ca să spunem așa – o dorința exprimată de filozoful religiilor de a tipării într-un volum articolele scrise pe tema mitologiei morții.

În ce privește proiectul *României în eternitate,* acesta a fost denaturat în mod diferit de „internaționaliști” și de opozanții acestora. Primul care a încercat să „decupeze” românismul lui Eliade adunând articole interbelice în vederea publicării unui volum pe această temă a fost „regalistul” [3] Ioan Petru Culianu, care nu reușise din 1975 și până în 1984 a-l face pe academicianul Mircea Eliade să dea apă la moară detractorilor săi prin interviuri pe cât de insistent, pe atât de zadarnic solicitate [4]. El n-a apucat să ducă la bun sfârșit această „sarcină” [5], fiind în 1991 suprimat prin împușcare în ceafă conform tipicului KGB-ist (apud. Umberto Eco, citat de Ted Anton). Ca urmare, au mai trebuit să treacă zece ani până să se materializeze proiectul de „înverzire” a lui Mircea Eliade pornit din tabăra foștilor comuniști „internaționaliști”. După dezinteresul pentru literatura (de comandă) patriotică, găsim în *Cartea albă a Securității* ceva indicații asupra componenței „partidei internaționaliste” aflată în poziții cheie încă din timpul primei secții de critică din cadrul nou înființatei Uniuni a Scriitorilor (în 25 martie 1949), secție „formată din Ion Vitner, Paul Georgescu, Vicu Mândra, Nestor Ignat, Geo Dumitrescu, Mihail Cosma, Silvian Iosifescu și Crohmălniceanu (vezi Marin Nițescu, *Sub zodia proletcultismului*, București, 1995, p.67). Dar și informații despre oponenții acestei partide.

Alcătuirea unei antologii de texte „legionare” și despre „românism” devenise pentru „internaționaliști” cu atât mai stringentă cu cât Eliade îi scrisese lui Scholem (care îl elogiase în volumul de 460 de pagini, *Myth and Symbol. Studies in Honour of Mircea Eliade*,1969) că el n-a scris texte legionare. Volumul omagial apărut în America n-a fost retipărit ori tradus în țară nici până azi (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Un fals filosof al religiilor – Andrei Pleșu – despre unul autentic: Mircea Eliade;* https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabelavs-plesueliade10/). La omagierea lui Eliade au contribuit la acea dată remarcabile personalități ale timpului (G. Tucci, P. Ricoeur, G. Dumezil, W. Mueller, E. Benz, U. Bianchi, E. Junger, G. Spaltmann, universitarii spanioli de origine română: Vintilă Horia, George Uscătescu și scriitorii Emil Cioran și Vigil Ierunca, etc.).

Desigur, a-l scoate pe Eliade fascist cu totdinadinsul nu era un lucru inedit în cultura comunistă (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Eliade și detractorii lui*, sau *Răfuiala oamenilor de rând cu omul superior*: https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabelavs-eliadedetractori4/). Și nici în prelungirile acesteia de după 1990 (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Vintilă Horia ostracizat*, sau, *Meandrele receptării primului scriitor ne-francez laureat al Premiului Goncourt*: https://isabelavs2.wordpress.com/vintila-horia/isabelavs-vintilahoriacentenar/). Dar anii de după 1990 au adus o noutate neașteptată: „Înverzirea” lui Eliade a devenit în post-comunism brusc ambiguă.

Ambiguitatea transpare limpede din entuziasmul editurii nemțești de dreapta, bucuroasă a publica traducerea biografiei alcătuită de Florin Țurcanu, *Mircea Eliade. Der Philosoph des Heiligen oder im Gefaengnis der Geschichte. Eine Biographie*. Edition Antaios, Schnellroda, 2006. [6]

Odată cu publicarea traducerii germane, cum vedem, titlul a fost sporit, adăugându-se „Eliade ca filozof al tărâmului de dincolo/ al sacralității”. Prin noua sa înfățișare, „prizonieratul în istorie”, instrumentalizat politic în viziune cripto-comunistă de F. Țurcanu în cartea sa [7] publicată de fosta Editură Politică a Partidului Comunist apare ușor cârmit către o accepțiune ținând de mistica platonică din mitul peșterii unde se vorbește de „prizonieratul” părții divine a sufletului în trup (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *The «Opening of the skies» in a platonic myth and in the «Mioritza» ballad*; http://tribuna-magazine.com/the-opening-of-the-skies-in-a-platonic-myth-and-in-the-mioritza-ballad/). Cu asemenea adaos care i-ar fi scandalizat aici pe cenzorii în permanentă alertă față de pericolul „misticist”, titlul german al cărții nu-l înfățișează pe Eliade ca simplu „prizonier” al istoriei, victimă a teroarei acesteia.

Din tabăra opusă comuniștilor internaționaliști, în 1990 apăruse o antologie (Mircea Eliade, *Profetism românesc*, vol. I-II) de exaltare a „românismului” eliadesc. Al doilea volum al antologiei, tipărind articole din perioada 1934-1938, preia chiar subtitlul *România în eternitate* (Ed. Roza Vânturilor, București, 1990), după articolul reprodus la pp.127-129. Articolul „România în eternitate” se poate citi nu doar în acest volum din 1990 ci și în volumul: M. Eliade, *Texte „legionare” și despre „românism”* (Cluj, 2001, pp. 138-140) care preia vreo șase articole eliadești selectate mai înainte de către Alexandru si Radu Florian pentru volumul lor din 1994, *Ideea care ucide*, unde nu este vorba de ideea aflată la baza totalitarismului de stânga care a ucis peste 65 de milioane de oameni. Stoljenițân, născut în 1918, avansase acest număr de victime ale comunismului sovietic. Gorbaciov le-a micșorat la 40, în timp ce St. Courtois, coordonatorul *Cărții negre*, mărturisea următoarele: „vous n'imaginez pas le travail acharné qui m'a couté, meme les 20 millions, pour les faire accepter par mes collaborateurs, tous, comme moi, anciens admirateurs de l'URSS”.

Însuși Mircea Eliade scria în *Jurnalul lusitan* că față de ceilalți asasini politici, comuniștii, „asasinii roșii”, operează la scară mare: „de la milioane în sus” (v. M. Eliade, *Jurnalul portughez*, 28 ianuarie 1943, București, 2010, p.141): „Când îmi închipui cum vor pieri elitele românești, cum se vor suprima personalitățile, cum se vor deștăra sute de mii, poate milioane de români, ca să piară ghimpele român din marea comunitate slavă, mă apucă un fel de disperare”, nota Mircea Eliade pe 9 martie 1944 (*Jurnalul portughez*, 2010, p. 204).

Deși interesate în felul lor propriu de „românismul” lui Eliade, nici una din cele două foste orientări comuniste (una internaționalistă și alta naționalistă, oarecum perpetuate după 1990 prin aceleași condee) se pare că n-a apreciat articolul scris de Mircea Eliade în 1984: *Teroarea istoriei și destinul românesc* („Cuvântul Românesc”, an IX, nr. 99, iulie 1984). Probabil pentru că foștii comuniști percepuseră altfel (în România comunistă) „teroarea istoriei” de care scria Eliade.

Isabela VASILIU-SCRABA

1. M. Eliade face această precizare dintr-o notă a articolului *Profesorul Nae Ionescu*. Textul a stat la baza postfeței la volumul de publicistică Nae Ionescu, *Roza Vânturilor* (1937, ediție anastasică în 1990; a se vedea și Isabela Vasiliu-Scraba, *Mircea Eliade și Nae Ionescu*, în vol.: *În labirintul răsfrângerilor. Nae Ionescu prin discipolii săi: P. Țuțea, Cioran, Noica, Eliade, M. Vulcănescu și V. Băncilă*, Slobozia, 2000, pp. 93-109).

2. vezi „Notă la a doua vârstă a ediției”, în vol.: M. Eliade, *Meșterul Manole*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2008, selecție de texte și note de Magda Ursache și Petru Ursache: prefață P. Ursache, p.68. A se vedea și Isabela Vasiliu-Scraba, *M. Eliade în lectura profesorului P. Ursache*, în volumul omagial: *Petru Ursache. Omul bun al culturii românești*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2015, pp.516-519.

3. Scos urgent din țară de către regimul post-comunist care l-a „deturnat” de pe șoseaua București-Ploiești, Regele Mihai a fost la Chicago în primăvara anului 1991. După relatările Terezei Culianu-Petrescu, fratele ei ar fi fost amenințat cu moartea „dacă mai lucrează cu Regele” („Observatorul Cultural”, nr.87/ 23 oct. 2001). A se vedea și Isabela Vasiliu-Scraba, *Era minciunilor legate de cariera lui I.P.Culianu și o nouă ipoteză (a lui Ezio Albrile) privitoare la asasinatul politic de la Chicago*, în rev. „Cetatea Culturală”, Cluj-Napoca, sept. 2013; https://www.scribd.com/doc/172864407/IsabelaVScrabaCulianuIpotezAsasin).

4. Insistând *sine die* să-l determine pe Mircea Eliade să intre în vorbă cu calomniatorii care l-au tot atacat fără să-i poată diminua faima de care se bucura în mediile academice occidentale, Culianu s-a făcut mereu că nu pricepe cauza rezervei academicianului Eliade exprimată limpede într-una din scrisori: „Nu cred că se poate scrie o istorie obiectivă a mișcării legionare (…). Documentele la îndemână sînt insuficiente. În plus, o atitudine obiectivă poate fi fatală autorului. Astăzi nu sunt acceptate decât (…) execuțiile pentru majoritatea cititorilor europeni și americani” (Mircea Eliade către Culianu pe17 ian. 1978, în *Dialoguri întrerupte*, Iași, 2004).

5. În volumul care preia file din dosarul de Securitate a lui Eliade s-a strecurat și o notă scrisă de I. P. Culianu după plasarea Adrianei Berger în preajma profesorului Eliade, text redactat înainte de incendierea arhivei lui Mircea Eliade din 18 dec. 1985 (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Mircea Eliade și brațul lung al Inchiziției comuniste*; https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabelavs-eliadewikipedii5/). „Sarcina” de a scrie note informative despre Eliade nu a putut fi ocolită de (fostul comunist) I.P. Culianu, mediatizat de revistele comuniste la vremea când numele scriitorilor fugiți după 1966 din țară erau eliminate de peste tot, iar cărțile acestora plasate la fondurile secrete ale bibliotecilor. Mediatizarea lui Culianu s-a făcut înainte de 1990 și prin publicarea unui interviu luat de un nepot de frate al lui Leonte Răutu, ideolog comunist de factură internaționalistă (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Micșorarea lui Eliade si gonflarea lui Culianu prin felurite tertipuri*; https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabelavs-culianugonflat19/).

6. În wikipedia nemțească (21 oct. 2016) scrierile lui Mircea Eliade nu apar menționate după anul apariției, nefiind trecute toate titlutile scrierilor eliadești (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Wikipedia citită printre rânduri*, pe hârtie în rev. „Vatra veche”, Târgu Mureș, 2/2014, pp. 46-50; http://www.isabelavs.go.ro/Articole/IsabelaVS-WIKIPEDIAro19.htm). Lispesc și onorurile academice.

7. vezi Isabela Vasiliu-Scraba, „Abuz de imaginație (În strictă perspectivă istorică despre «prizonieratul» lui Eliade în istorie)” în vol.: *Propedeutică la eternitate*, Slobozia, 2004, pp. 91-99.

Isabela VASILIU-SCRABA